

Introducció

Abast i contingut

La geografia física és una ciència d'una gran riquesa terminològica, que aplega bàsicament sis grans àrees, com podeu observar en l'arbre de camp del diccionari: biogeografia, ciència del sòl, climatologia, geomorfologia, hidrologia i la Terra. A més, cadascuna d'aquestes disciplines beu de moltes altres àrees del coneixement, com ara la geologia, la biologia o l'ecologia. Per això, un dels primers reptes que implicava l'elaboració del diccionari era establir uns criteris coherents i alhora estrictes de selecció de nomenclatura; altrament, el volum de termes i també el contingut podia ultrapassar els objectius que s'havien fixat per a un diccionari terminològic com aquest, que pretén ser manejable, adreçat a estudiants i professors de geografia física, però també a totes aquelles persones que per motius professionals (traductors, periodistes, etc.), o senzillament per interès personal, volen saber quina és la denominació correcta en català dels diferents conceptes específics de la geografia física, els seus equivalents en les tres llengües d'ús més freqüent (castellà, francès i anglès) i també una definició concisa però precisa, que permeti entendre el concepte, però defugint explicacions enciclopèdiques, més pròpies d'un manual.

Per aquest motiu, els termes de totes aquestes ciències afins no s'han introduït al diccionari, excepte si s'ha considerat que tenien un ús molt generalitzat en geografia física.

De tota manera, a fi de complementar els 2.184 termes catalans amb entrada pròpia, el lector trobarà 22 quadres que contenen més d'un miler de termes que, tot i no ser exclusius de geografia física, hi són d'ús habitual. Així, el lector podrà saber la grafia correcta en català de, per exemple, 252 arbusts (amb el nom científic corresponent) o de 222 roques. Un quadre final amb 135 prefixos d'ús corrent en geografia física, amb exemples i el seu significat, donarà la clau també per entendre molts termes compostos d'aquest àmbit.

El lector hi trobarà també més de cent il·lustracions, que, a més de facilitar la comprensió i la classificació de molts dels conceptes del diccionari, recullen alguns termes molt específics, sense entrada pròpia, com ara *kettle* (a *vall glacial*), *espatllera* (a *glacera alpina*), *bedièr* i *caixer* (a *morena*) o *efecte de disparament* (a *tempesta*).

Tenint en compte aquesta voluntat de crear un diccionari terminològic i no descriptiu, s'ha estalviat també l'entrada de termes molt acostats a la llengua general, com ara *esvoranc* o *fang*, així com de les variants locals de noms topogràfics, que haurien generat una llista inacabable de noms, i s'han introduït només els sinònims d'ús més generalitzat: per exemple, s'ha entrat el terme *cova* amb el sinònims complementaris *caverna* i *gruta*, però s'ha prescindit de les denominacions equivalents, però menys habituals, *antre*, *bora*, *cavorca*, *espelunca*, *foranca* o *tuta*.

Aquest criteri simplificador ha fet que únicament s'entressin substantius i es prescindís de verbs i de tots aquells adjectius derivats d'un substantiu amb entrada pròpia que no aporten una informació semàntica específica. Només s'hi troben, doncs, els adjectius que no tenen correspondència semàntica o etimològica amb cap substantiu (per exemple, *batial* o *pelàgic* -a tenen entrada; en canvi, *altitudinal* i *deltaic* -a, derivats d'*altitud* i *delta*, no).

Les definicions, com s'ha dit, presenten només els trets necessaris per a identificar la noció i contrastar-la amb altres nocions de la xarxa conceptual en què s'insereix. Per això, sempre que s'ha considerat necessari, s'han introduït notes explicatives complementàries.

Aquestes notes són de tipus conceptual, lingüístic o d'ús. Les conceptuals serveixen per a ampliar la definició (per exemple, a *bioma*, *diàclasi* o *tamisatge*), indicar extensions de significat (per exemple, a *gola* o *platja*) o bé remetre a altres articles per a ajudar a establir el concepte mitjançant la comparació (és el cas de *llac* i *estany* o *estepa* i *praderia*). Les notes lingüístiques informen sobre la grafia de termes derivats que s'ha considerat innecessari que tinguessin entrada pròpia (per exemple, a *eclipsi* s'expliquen els termes relacionats *eclipsi de lluna* i *eclipsi de sol*). Així mateix, algunes notes expliciten usos particulars de la denominació (com a *geomorfologia*, en què s'informa sobre l'obsolescència del sinònim *morfologia*, o a *al·livió*, en què s'indica l'ús habitual en plural).

L'obra es clou amb la bibliografia de les fonts emprades en l'elaboració del diccionari, classificades en obres especialitzades, terminològiques i lexicogràfiques.

Normalització

L'important treball de normalització que s'ha dut a terme amb motiu de l'elaboració d'aquest diccionari el palesen els 158 termes que han estat sancionats pel Consell Supervisor del TERMCAT, que és l'organisme que s'ocupa de la normalització formal de la terminologia catalana i que està format per membres designats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i per membres del TERMCAT.

Molts dels termes estudiats són manlleus d'altres llengües que designen fenòmens geogràfics aliens a la realitat geogràfica catalana (per exemple, *caatinga*, *inlandsis*, *kopje* o *tsunami*). En aquests casos, s'ha optat per respectar-ne la grafia original. Per a la resta de manlleus s'han introduït, sempre que ha estat possible, denominacions alternatives catalanes que tinguessin el suport dels especialistes i que es documentessin paral·lelament en altres llengües: per exemple, *nivell de cims* (en alemany, *Gipffelflur*) o *caldera* (en anglès, *blowout*). L'adaptació s'ha dut a terme quan no implicava canvis gràfics que dificultessin la identificació del terme: per

exemple, *ranya* (del castellà *raña*), *til* (de l'anglès *till*), *tómbol* (de l'italià *tombolo*), o *xot* (de l'àrab, vehiculat per l'anglès *chott*).

Per facilitar la lectura dels manlleus no adaptats, s'indica entre claudàtors l'origen del terme, en cas que la grafia pugui presentar dubtes de pronúncia. És el cas, per exemple, dels germanismes *flysch* [de] o *föhn* [de], el mot turc *yardang* [tr] o els anglicismes *badlands* [en] i *yazoo* [en]. En canvi, l'anglicisme *drift*, per exemple, que es pot llegir sense dificultat en català, no s'ha marcat.

Els acords del Consell Supervisor han servit també per establir distincions semàntiques precises: és el cas de les denominacions dels estats de la mar segons l'escala de Douglas o dels graus de vent segons l'escala de Beaufort, així com de la relació conceptual entre *ciència del sòl*, *pedologia* i *edafologia* o entre *desertificació* i *desertització*.

Forma de consulta

De cadascun dels termes catalans entrats es presenta la categoria gramatical, la definició i les equivalències en castellà, francès i anglès. A més, s'indiquen també les relacions de sinonímia entre els termes i, com s'ha dit, en alguns casos s'inclouen notes explicatives.

Els termes apareixen, tant al cos del diccionari com als índexs, segons el seu ordre seqüencial (*con de depressió* i no *depressió, con de*) i segueixen l'ordenació alfabètica discontinua, que evita interrupcions en els termes d'una sèrie i segons la qual els espais en blanc precedeixen els signes no alfabètics (principalment apòstrofs i guionets), i els signes no alfabètics precedeixen els signes alfabètics:

Ex. règim
règim d'humitat del sòl
règim de temperatura del sòl
règim fluvial

Els substantius s'entren en singular, llevat dels casos de plurals lexicalitzats (*antípodes, vents alisis*). Si són de doble gènere i hi ha variacions gràfiques entre l'un i l'altre, es mostra la terminació femenina a continuació de la forma masculina (*autòtrof -a, geògraf -a o saprobi -òbia*).

Les equivalències en castellà, francès i anglès, quan n'hi ha més d'una, apareixen en ordre alfabètic. Per facilitar la consulta, al final del diccionari s'inclouen uns índexs alfabètics bilingües castellà-català, francès-català i anglès-català que permeten accedir als articles a partir de les denominacions castellanes, franceses i angleses, respectivament. Els termes catalans homògrafs s'han diferenciat amb un número a fi d'evitar confusions. Per exemple, les dues entrades *calma* del diccionari ('vent' i 'cim') s'han distingit com a *calma'* i *calma²*.

Pel que fa a la sinonímia, els termes catalans considerats sinònims absoluts es remetent l'un a l'altre amb l'indicatiu *sin*. El sinònim que per ordre alfabètic apareix en primer lloc agrupa la definició, les equivalències i la nota (per exemple, *aiguavés* i *vessant*). Així mateix, quan un dels sinònims s'ha considerat preferent, els altres sinònims hi remetent amb l'abreviatura *veg*. En aquest segon cas, el sinònim principal és el que duu totes les informacions, inclosa la indicació dels seus sinònims complementaris (per exemple, *plenamar* i *marea alta*).

Agraïments

Volem començar aquest apartat agraïnt el suport que hem rebut del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, que n'ha permès l'edició. Així mateix, mereix una menció especial la Unitat de Cartografia de l'Institut Cartogràfic de Catalunya i, de manera més personalitzada, la seva cap, Isabel Ticó, pels suggeriments de noves entrades i de millora d'alguns aspectes del diccionari.

També volem destacar la contribució de Rosa Mas i Josep Nuet, autors de la majoria de les il·lustracions, i molt especialment la d'aquest últim, que s'ha encarregat d'adaptar-les a l'especificitat d'aquesta obra. Així mateix, convé remarcar que algunes il·lustracions són obra d'Oriol de Bolòs i de Josep Pintó.

Volem també expressar la nostra gratitud a Maria Luisa Arboleya, Joan Arús, Dolors Bramon, Jordi Carreras, Albert Casas, Rosa Domènech, Montserrat Domingo, Joan Estalrich, Javier Martín Vide, Ferran Salvador, Jordi Serra, Joan Manuel Vilaplana i Joan Vallès per les seves aportacions en el procés de normalització dels neologismes del diccionari.

Finalment, volem manifestar el nostre reconeixement a Oriol Riba, per la seva perllongada i decisiva tasca per a fixar la nomenclatura geològica en català.

TERMCAT